

PREDGOVOR

U trinaestom po redu časopisu *Historijski pogledi* predstavljena je zanimljiva i raznovrsna historijska tematika, prezentovana u 16 naučnih i preglednih radova, te tri prikaza i jedan izvještaj. Riječ je o historijskoj tematici koja tretira važne historijske procese i događaje počev od osmanskog perioda do današnjih dana. Prvo poglavlje *Članci*, otvoreno je radom dr. Sedada Bešlije „O Bosanskoj Dubici u svijetlu dokumenata Osmanskog arhiva u Istanbulu“. U radu je donesen značajan broj novih važnih činjenica o ovom mjestu, koje prate administrativno-teritorijalni status istog od 1538. godine pa do kraja osmanske uprave. Ukazano je, da od kraja 17. do kraja 18. stoljeća Bosanska Dubica usljed osmansko-austrijskih ratova tri puta podpadala pod austrijsku upravu. U historiografiji Bosanska Dubica je najpoznatija po tzv. *Dubičkom ratu (1788-1791)*. No, osim ratnih događaja u radu su doneseni važni podaci iz osmanskih dokumenata vezani za Dubičku tvrđavu, za posadu u istoj, njene kapetane, mustahfize, džebedžije, azape, farize i dr. Tu su i drugi bitni podaci o predaji tvrđave osmanskoj strani, gradnji i opravci tvrđave, podaci o imenovanjima na raznim pozicijama osmanskih dužnosnika u Dubici, kršenjima zakona i raznim drugim nepravilnostima, kao i podaci dubičkoj džamiji. Na osnovu osmanskih dokumenata predočeni su do sada nepoznati događaji, procesi i ličnosti iz prošlosti osmanske Bosanske Dubice. Dr. Safet Bandžović u radu: „Djelovanje ruskih diplomata na Balkanu (1774-1875)“, donosi zanimljive podatke vezane za konzularnu aktivnost ruskih diplomata u navedenom vremenu. Ukazano je da su ruski diplomati na Balkanu zastupali ambicioznu „istočnu politiku“ Rusije. Vrlo često njihovo djelovanje je nadilazilo konzularnu aktivnost, a s ciljem da se ostvari što dominantniji ne samo politički, već i kulturno-obrazovni i vjerski uticaj nad pravoslavnim stanovništvom Balkana. Dr. Nada Tomović govori o Rusko-austrougarskim sporazumima o Bosni i Hercegovini 1876-1908. godine. U radu je ukazano na namjere ove dvije velike sile prema Bosni i Hercegovini, te je predočeno zašto je Bosna i Hercegovina bila toliko važna u njihovim spoljnopoličkim ciljevima.

Dr. Minela Radušić se bavi zanimljivom temom vezanom za liječenje bosanskohercegovačkih vojnika u toku Prvog svjetskog rata, koji su bili sastavnim dijelom austrougarskog vojnog korpusa. Na vrlo zanimljiv i historičan način predočen je značajan broj novih činjenica vezanih za uzroke oboljevanja bosanskohercegovačkih vojnika, kao i njihovo liječenje na frontu i izvan fronta. U radu je ukazano na funkcionisanja zdravstvene brige na frontu putem austrougarskih saniteta, kao i na liječenje vojnika u vojnim i civilnim bolnicama. Značajan broj boraca se se liječilo u opštinskim, kotarskim i Zemaljskoj bolnici Bosne i Hercegovine. Rad predstavlja vrijedan doprinos historiografiji. Zanimljiv rad se odnosi na Bošnjake u Mađarskoj tokom tzv. Sovjetske republike 1919. godine. Na osnovu novih historijskih izvora iznesene su činjenice o bosanskim vojnim jedinicima i Bošnjacima koji su nakon Prvog svjetskog rata

ostali u Mađarskoj i bili dijelom burnih događaja vezanih za kratko egzistiranje tzv. Sovjetske republike Mađarske u 1919. godini. Zanimljiv rad se odnosi na otpor albanskog naroda protiv nasilnog raseljavanja Albanaca Kosova u periodu 1918-1941. godine. U radu je ukazano na mjere nasilja i terora srpsko-crnogorske vlasti za raseljavanje albanskog stanovništva, te na otpor albanskog stanovništva protiv nasilnog raseljavanja. Predočeno je, da Albanci nisu imali izbora osim da se suprostave mjerama nasilja i terora koje su srpsko-crnogorske vlasti provodile na Kosovu u navedenom vremenu. Jedan rad tretira pitanje portugalsko-španske granici kroz vjekove. Granica između ove dvije iberske zemlje poznata je kao La Raya, a prolazila je kroz mnoge peripetije u različitim vremenskim intervalima. Međutim, ulaskom ove dvije države u EU, ova granica je dobila simboličnu ulogu. U posebnom radu je dat opći pogled na ulogu Bošnjaka/Muslimana u Drugom svjetskom ratu. Dr. Marijana Stamova u svom radu iznosi zanimljive činjenice o stavovima bugarske historiografije o AVNOJ-u i o jugoslovenskoj integraciji 1943. godine. Ukazano je da tadašnja bugarska politika, a kasnije i historiografija nisu prihvatile odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a i imali su sasvim drugačiji odnos prema ASNOM-u. Važne podatke u svom radu o Albancima Kosova u NOR-u (1941-1945), iznosi prof. dr. Alban Dobruna, ukazujući na doprinos albanskog naroda na Kosovu razvoju NOP-a i pobjedi fašizma.

Zanimljiv rad se odnosi na tematiku operativne djelatnosti OZN-e/UDB-e Crne Gore prema muslimanskom stanovništvu i vjerskim službenicima 1944-1947. godine. Na osnovu novih činjenica, izneseni su zanimljivi stavovi o položaju muslimana Crne Gore u navedenom vremenu. U posebnom radu je tretirana implementacija politike rekvizicije tokom 1945-1952. godine i uticaj iste na ekonomiju Kosova. Dr. Aida Ličina Ramić u svom radu piše o bespravnoj stambenoj izgradnji u Bosni i Hercegovini u vrijeme socijalizma sa posebnim osvrtom na Sarajevo. U radu je na osnovu neobjavljenih i objavljenih izvora, te štampe i literature sagledano pitanje fenomena bespravne gradnje, te ukazano na posljedice koje su iz nje proizašle. Dr. Izudin Šarić, u svom radu „Odnos Rusije i Zapada prema Bosni i Hercegovini početkom 21. vijeka“, ukazuje da prisustvo Rusije na Zapadnom Balkanu predstavlja značajan problem i nedoprinosi regionalnoj stabilnosti. Stoga, NATO-ve aspiracije širenja na ovu regiju imaju za cilj prijem što većeg broja zemalja u svoje članstvo, a kako bi se suzbio ruski uticaj u ovoj regiji.

U posebnom radu tretirano je pitanje tzv. „prave strane povijesti“, a što je sagledano kroz prezentaciju sedam primjera, pri čemu je iznijet stav da upotreba fraze „prava strana povijesti“ implicitno pretpostavlja moralnu superiornost onoga ko tu frazu izgovara, a ona proizilazi iz argumentacije koja se temelji na: generalizacijama, simplifikacijama, dognatičnosti i stavu o nepogrešivosti. Jedan rad se odnosi na uticaj savremenih demografskih procesa na kretanje broja učenika osnovnih škola u općini Bugojno od 2012/2013-2023/24. godine. U radu su analizirani osnovni demografski procesi koji su uticali na broj učenika tretiranih škola u navedenom periodu, te iznesen stav, da

je prirodna depopulacija potpuno uticala na kretanje broja učenika tretiranih škola.

U poglavlju *Prikazi*, predstavljena su tri historiografska sadržaja: „Politika revizionizma: Negiranje zločina i genocida u Bosni i Hercegovini 1992-1995) (Istraživačka studija)“, autori: Jasmin Medić, Hikmet Karčić, Muamer Džananović, Elvedin Mulagić, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2025; „Nastava historije: didaktičko-metodološki priručnik“, autor: Mirza Čehajić, Pedagoški zavod Zenica, Zenica 2025. i „Prespanski Turci: Historijsko-demografska studija“, autor: Salim Kadri Kerimi, Skoplje 2024. Riječ je o zanimljivim publikacijama koje tretiraju važnu i raznovrsnu historijsku tematiku, koja je na ovaj način približena naučnoj i široj javnosti.

U poglavlju *Izveštaji*, dat je detaljan Izveštaj vezan za Naučni projekat „HISTORIJSKI POGLEDI 2024“, Centra za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, održan u Tuzli, 15. i 16. novembra 2024. godine.

Prestavljeni sadržaji u trinaestom (13) po redu broju časopisa *Historijski pogledi* tretiraju raznovrsnu i zanimljivu tematiku iz oblasti historije i demografije. Ista se odnosi na različite historijske periode počev od osmanskog vremena do današnjih dana. Najveći broj radova je zasnovan na izvorima prvoga reda, pri čemu su tretirana važna pitanja te doneseni novi pogledi i stajališta, što predstavlja značajan doprinos historiografiji.

Nadamo se, da će i ovaj broj časopisa *Historijski pogledi*, kao i raniji, pobuditi interes i pažnju naučne i šire čitalačke javnosti. Doprinos ovom trinaestom (13) po redu broju časopisa *Historijski pogledi* dali su historičari i drugi istraživači iz više evropskih zemalja, te im se ovom prilikom zahvaljujemo, kao i svim drugim saradnicima

Uredništvo

FOREWORD

The thirteenth issue of the journal *Historical Views* features an interesting and diverse range of historical topics, presented in 16 scientific and review articles, three book reviews, and one report. It covers historical subject matter that addresses important historical processes and events from the Ottoman period to the present day.

The first chapter, *Articles*, opens with a paper by Dr. Sedad Bešlija titled "On Bosanska Dubica in Light of Documents from the Ottoman Archive in Istanbul". The paper presents a significant number of new, important facts about this town, tracing its administrative-territorial status from 1538 to the end of Ottoman rule. It is pointed out that from the late 17th to the late 18th century, as a result of the Ottoman-Austrian wars, Bosanska Dubica fell under Austrian administration three times. In historiography, Bosanska Dubica is best known for the so-called *Dubica War* (1788-1791). However, in addition to wartime events, the paper presents important data from Ottoman documents related to the Dubica fortress, its garrison, its captains, mustahfizes, gunners (džebedžije), azaps, farises, and others. It also includes other significant information about the surrender of the fortress to the Ottoman side, its construction and repair, data on the appointments of Ottoman officials in Dubica to various positions, law violations and other irregularities, as well as information about the Dubica mosque. Based on Ottoman documents, previously unknown events, processes, and figures from the past of Ottoman-era Bosanska Dubica are presented. Dr. Safet Bandžović, in his paper "The Activities of Russian Diplomats in the Balkans (1774-1875)", provides interesting data related to the consular activities of Russian diplomats during that period. It is noted that Russian diplomats in the Balkans were pursuing Russia's ambitious "Eastern Policy." Very often, their activities exceeded standard consular duties, with the aim of achieving a more dominant political, as well as cultural-educational and religious, influence over the Orthodox population of the Balkans. Dr. Nada Tomović discusses the Russian-Austro-Hungarian agreements concerning Bosnia and Herzegovina from 1876-1908. The paper highlights the intentions of these two great powers towards Bosnia and Herzegovina and shows why Bosnia and Herzegovina was so important in their foreign policy objectives.

Dr. Minela Radušić addresses the interesting topic of the treatment of Bosnian-Herzegovinian soldiers during World War I, who were an integral part of the Austro-Hungarian military corps. In a compelling and historical manner, a significant number of new facts are presented regarding the causes of illness among Bosnian-Herzegovinian soldiers, as well as their treatment on and off the front lines. The paper highlights the functioning of healthcare at the front through the Austro-Hungarian medical services, as well as the treatment of soldiers in military and civilian hospitals. A significant number of combatants were treated in municipal, district, and the National Hospital of Bosnia and

Herzegovina. The paper represents a valuable contribution to historiography. An interesting paper concerns the Bosniaks in Hungary during the so-called Hungarian Soviet Republic of 1919. Based on new historical sources, facts are presented about Bosnian military units and the Bosniaks who remained in Hungary after World War I and were part of the turbulent events related to the short-lived existence of the so-called Hungarian Soviet Republic in 1919. Another interesting paper deals with the resistance of the Albanian people against the forced displacement of Kosovo Albanians in the period 1918-1941. The paper points to the measures of violence and terror used by the Serbian-Montenegrin authorities to displace the Albanian population, and the subsequent resistance of the Albanian population against this forced displacement. It is shown that the Albanians had no choice but to oppose the measures of violence and terror that the Serbian-Montenegrin authorities carried out in Kosovo during that time. One paper addresses the issue of the Portuguese-Spanish border through the centuries. The border between these two Iberian countries is known as *La Raya*, and it has gone through many vicissitudes over various periods. However, with the entry of these two states into the EU, this border has taken on a symbolic role. A separate paper provides a general overview of the role of Bosniaks/Muslims in the Second World War. In her work, Dr. Mariyana Stamova presents interesting facts about the views of Bulgarian historiography on AVNOJ and on Yugoslav integration in 1943. It is noted that Bulgarian policy at the time, and later its historiography, did not accept the decisions of the Second Session of AVNOJ and had a completely different attitude towards ASNOM. In paper on the Kosovo Albanians in the National Liberation War (NOR) (1941-1945), Prof. Dr. Alban Dobruna provides important data, pointing to the contribution of the Albanian people in Kosovo to the development of the National Liberation Movement (NOP) and the victory over fascism.

An interesting paper addresses the operational activities of OZNA/UDBA of Montenegro towards the Muslim population and religious officials from 1944-1947. Based on new facts, it presents interesting perspectives on the position of Muslims in Montenegro during that period. A separate paper deals with the implementation of the policy of requisition from 1945-1952 and its impact on the economy of Kosovo. In paper, Dr. Aida Ličina Ramić writes about illegal housing construction in Bosnia and Herzegovina during the socialist era, with a special focus on Sarajevo. Based on unpublished and published sources, as well as the press and literature, the paper examines the phenomenon of illegal construction and points to the consequences that resulted from it. In paper, "Bosnia and Herzegovina between Russia and the West in the early 21st Century", Dr. Izudin Šarić points out that Russia's presence in the Western Balkans represents a significant problem and does not contribute to regional stability. Therefore, NATO's aspirations to expand into this region aim to bring as many countries as possible into its membership in order to curb Russian influence in the region.

A separate paper addresses the issue of the so-called “right side of history”, which is examined through the presentation of seven examples. It puts forward the view that the use of the phrase “the right side of history” implicitly presupposes the moral superiority of the one who utters it, and that this superiority stems from argumentation based on: generalizations, simplifications, dogmatism, and an attitude of infallibility. One paper deals with the impact of contemporary demographic processes on the trend in the number of primary school students in the municipality of Bugojno from the 2012/2013 to the 2023/24 school year. The paper analyzes the fundamental demographic processes that influenced the number of students in the schools in question during this period, and it posits that natural depopulation has entirely impacted the trend in student numbers at these schools.

In the *Reviews* chapter, three historiographical works are presented: „Politika revizionizma: Negiranje zločina i genocida u Bosni i Hercegovini 1992-1995) (Istraživačka studija)“, authors: Jasmin Medić, Hikmet Karčić, Muamer Džananović, Elvedin Mulagić, Institute for the Research of Crimes Against Humanity and International Law of the University of Sarajevo, Sarajevo 2025; „Nastava historije: didaktičko-metodološki priručnik“, author: Mirza Čehajić, Pedagogical Institute of Zenica, Zenica 2025; and “The Prespa Turks: A Historical-Demographic Study”, author: Salim Kadri Kerimi, Skopje 2024. These are interesting publications that address important and diverse historical topics, which are in this way made accessible to the academic and general public.

In the *Conference Reports* chapter, a detailed Report is provided on the Scientific Project “HISTORICAL VIEWS 2024” of the Center for Research of Modern and Contemporary History, Tuzla, held in Tuzla on November 15 and 16, 2024.

The contents presented in the thirteenth (13th) issue of the journal *Historical Views* address a diverse and interesting range of topics from the fields of history and demography. This subject matter pertains to various historical periods, from the Ottoman era to the present day. The majority of the papers are based on primary sources, through which important issues are addressed and new perspectives and viewpoints are presented, representing a significant contribution to historiography.

We hope that this issue of *Historical Views*, like the previous ones, will capture the interest and attention of the scholarly community and the wider reading public. Historians and other researchers from several European countries have contributed to this thirteenth (13th) issue of the journal, and we would like to take this opportunity to thank them, as well as all our other collaborators.

Editorial Board